

(Ingezonden)

HOE MARSMAN AAN ZIJN EINDE KWAM

w.s. huberts

Er heersen veel misverstanden over de omstandigheden waaronder Marsman om het leven kwam. Over de juiste datum, over het juiste tijdstip, over de naam en de nationaliteit van het schip waarop hij zich ten tijde van het ongeluk bevond en ook over de toedracht van de ramp bestaat onduidelijkheid. Een aardige collectie gegevens over deze zaak heeft Ed Schilders opgenomen in het allereerste nummer van Sic (voorjaar 1986). Het valt op dat noch de door hem gepresenteerde getuigenissen uit de eerste jaren na de droeve gebeurtenis, noch die uit later tijd, goed gedocumenteerd zijn. Heeft de een het bij het verkeerde eind wat de datum betreft, de ander weet niet in welk land de dichter overleed en een derde tenslotte verkeerde in de onjuiste veronderstelling dat het schip waarop Marsman zich bevond, onderweg was naar Portugal. Zelfs het Schrijvers prentenboek van het Letterkundig Museum heeft het mis. De boot heette niet Bérénice, maar Berenice. Schilders pretendeert niet alle juiste feiten te geven. Hij mijmert wat over de relatie tussen Marsmans biografie en diens dichterlijk werk - en dan met name over de vraag of Marsman al dan niet zijn eigen dood voorspeld heeft in zijn dichtwerk. Als aanvulling op zijn artikel lijkt het mij zinnig de momenteel bekende feiten eens op en rijtje te zetten. *

De Berenice was op de weg terug van Bulgarije naar Amsterdam op 9 mei 1940 Duinkerken binnengelopen. Op 10 mei kwam bericht van de Nederlandse overheid dat geen Nederlandse haven meer mocht worden binnengelopen, waarop de Franse overheid het schip naar Le Havre dirigeerde. Op 23 mei kwam het schip aan te Bordeaux, waaruit het op 19 juni mocht vertrekken. Behalve de 26 bemanningsleden waren er 22 vluchtelingen aan boord gekomen, onder wie de schilder en graficus Tjeerk Bottema en Marsman, die was vergezeld van zijn vrouw. Op 19 juni 1940, om vijf uur 's middags verliet de Berenice de Franse havenstad en ging voor middernacht ten anker in de monding van de Gironde. Met vier andere Nederlandse schepen was afgesproken de tocht naar het Engelse Falmouth gezamenlijk te maken. Op 20 juni had om 12.30 uur het vertrek plaats, doch in de volgende nacht raakte men van elkaar af en op de Berenice bleek 's morgens alleen nog de Nettie in zicht te zijn.

's Nachts was langzamer gevaren, doch bij daglicht werd weer tot volle kracht aangezet. Op 21 juni 1940, om 7.15 uur deed zich onverwachts in de midscheeps een heftige ontploffing voor, waarna het schip binnen drie minuten over de voorsteven wegzonk. Daar op één na alle passagiers zich ten tijde van de explosie in het ruim bevonden, gingen

zij meteen met het schip ten onder. De enige in Bordeaux ingescheepte vluchtelingen die zich bovendecks bevond, was Marsmans echtgenote; zij heeft hieraan haar leven te danken. Ook de meeste bemanningsleden wisten zich niet meer te redden. Slechts acht van hen, en mevrouw Marsman, die in zee waren gespoeld en zich op stukken wrakhout drijvende hadden weten te houden, konden door de toegesnelde Nettie worden opgepikt.

Tot nu toe werd aangenomen dat de Berenice het slachtoffer was geworden van een Duitse onderzeebootaanval maar zekerheid daaromtrent bestaat allerm minst. Er bestaat namelijk een rapport van de kapitein van de Duitse onderzeeboot U65, een zekere Von Stockhausen, die zegt dat hij op '22 juni om even 6 uur 's avonds' een tanker had getorpedeerd. De Berenice leek echter in niets op een tanker, werd bijna anderhalf etmaal voor de door Von Stockhausen beschreven aanval door een explosie getroffen en bovendien ca. 120 mijl westelijker. Geconcludeerd moet dan ook worden dat de juiste oorzaak van de ondergang van de Berenice vooralsnog niet bekend is.

Dit werpt tevens een ander licht op de vermeende voorspelling door Marsman van zijn eigen dood in het gedicht 'De overtocht':

De eenzame zwarte boot
vaart in het holst van de nacht
door een duisternis, woest en
groot,
den dood, den dood tegemoet.

ik lig diep in het kreunend ruim,
koud en beangst en alleen
(...)

Van de voorspelling blijft weinig over wanneer men zich realiseert dat a) de boot niet eenzaam voer, b) niet in het holst van de nacht en c) dat Marsman niet alleen lag in het ruim. Maar wellicht speelt hier naast de dichterlijke vrijheid tevens die van de lezer een rol. De lezer die graag zijn voorgevoelens bewaarheid ziet worden. Ik gun Ed Schilders graag zijn vrijheid, maar het leek mij dienstig tevens de feiten te presenteren.

* Ik baseer mij in dezen op: K.W.L. Bezemer. Geschiedenis van de Nederlandse Koopvaardij in de Tweede Wereldoorlog. Amsterdam (etc.), 1986, p. 223-226.

